رئیس پژوهشکده دانشنامه‌نگاری دینی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی تبیین نمود

دستورات بهترین و کامل‌ترین اسوه راستین بشریت برای بهتر زیستن

در روزهای پایانی ماه صفر و با نزدیک شدن به سالروز رحلت طبیب و انیس دل‌ها، حضرت ختمی مرتبت محمد مصطفی ﷺ، حجت‌الاسلام والمسلمین ابوالقاسم مقیمی حاجی، رئیس پژوهشکده دانشنامه‌نگاری دینی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، در سخنانی به تبیین سیره رفتاری و اخلاقی ایشان پرداخت که در ادامه می‌آید.

• پیامبری برای تمام اعصار و نسل‌ها

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی در ابتدا، با اشاره به بخش‌هایی از سیره و سنت پیامبر ﷺ بیان می‌کند: خدای بزرگ در آیه۲۱ سوره احزاب فرموده: ﴿لَقَد کانَ لَکُم فی رَسولِ‌اللهِ أُسوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن کانَ یرجُو اللهَ وَالیومَ الآخر﴾؛ یعنی برای شما در وجود نازنین پیامبر اعظم ﷺ اسوه حسنه قرار دادم. افرادی که به خدا، مبدأ و معاد امید دارند، باید به پیامبر ﷺ تأسی و از او الگوبرداری کنند و در تمامی امور، او را اسوه خود قرار دهند. بنابراین رسول‌خدا ﷺ هم برای حکم‌رانان، زمام‌داران و مدیران ما، در شیوه حکمرانی، تعامل با مردم و مسائل بیت‌المال الگو است و هم می‌تواند، برای عموم مردم، زنان و مردان در زندگی، معیشت، اخلاق و رفتار با دیگران الگو باشد.

وی ادامه داد: خداوند در آیه۵۹ سوره نساء فرموده: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اطاعت کنید خدا و پیامبر خدا و اولی‌الامر اوصیای پیامبر ﷺ را». در این آیه، اطاعت رسول ﷺ در کنار اطاعت خداوند قرار داده شده است. اطاعت از سخنان پیامبر ﷺ در طول اطاعت الهی است. پیامبر ﷺ دارای شخصیتی خطاناپذیر و عصمت است؛ پس رفتار، گفتار و منش آن‌حضرت برای ما الگو و راه‌گشاست. از بعد کلامی بر مبنای آیات قرآن کریم و روایات دیگر، تمام حرکات، رفتار و سکنات پیامبر ﷺ باید مورد مطالعه قرار گیرد.

رئیس پژوهشکده دانشنامه‌نگاری دینی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، با شرح آیه۱۶۴ سوره آل‌عمران، عنوان کرد: در این آیه آمده: «خداوند بر مؤمنان منت نهاد و نعمت بزرگی بخشید، هنگامی که در میان آن‌ها، پیامبری از خودشان برانگیخت که آیات او را بر آن‌ها بخواند و آن‌ها را پاک کند و کتاب و حکمت بیاموزد». به بیانی دیگر، پیامبر ﷺ مبعوث از طرف خداوند است و برای راهنمایی و هدایت بشر آمده؛ درصورتی‌که تا پیش از آن، در گمراهی آشکاری بودند. تکیه انسان‌ها به یافته‌ها و داشته‌های بشری، مسیری به سمت حق و حقیقت و رستگاری ندارد. تبعیت از آداب، حرکات، سکنات، رفتار و منش پیامبر ﷺ می‌تواند، ما را به سمت سعادت سوق داده و حکمت بیاموزاند تا در پرتو این حکمت، راه حقیقت را طی کنیم.

• مؤلفه‌های اجتماعی اخلاق پیامبر ﷺ

رئیس پژوهشکده دانشنامه‌نگاری دینی تشریح کرد: یکی از مهم‌ترین جلوه‌های الگوگیری از پیامبر ﷺ اخلاق اوست؛ همچنان‌که در مورد فلسفه بعثت در منابع اهل‌سنت و شیعه، مانند کتاب الطبقات الکبری ابن‌سعد و مکارم‌الاخلاق شیخ طبرسی رحمه‌الله آمده: «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَکارِمَ الْأَخْلَاق»؛ به‌راستی که من برای به کمال رساندن مکارم اخلاق مبعوث شده‌ام. خداوند در آیه ۴ سوره قلم درباره پیامبر ﷺ فرموده است: ﴿وَإِنَّکَ لَعَلَی خُلُقٍ عَظِیم﴾؛ به‌راستی تو اخلاق عظیم و برجسته‌ای داری.

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی، در خصوص این اخلاص توضیح داد: این اخلاق به‌گونه‌ای بود که با مطالعه تلاش‌های بی‌دریغ پیامبر ﷺ در راستای دلسوزی و هدایت انسان‌ها شرمنده ایشان می‌شویم. هرچند ایشان، در جوانی به محمدامین شناخته می‌شد و مورد اعتماد همه بود؛ اما زمانی که مردم را به ترک بت‌پرستی دعوت کرد، طاغوت‌های زمان با او مقابله کرده و او را در تنگنا قرار دادند؛ جاهلان را علیه ایشان شورانده و سختی‌های زیادی را در راستای تبلیغ دین و هدایت انسان‌ها به پیامبر ﷺ تحمیل کردند؛ اما پیامبر اسلام ﷺ با تمام افراد توهین‌کننده با عطوفت، مهربانی و دلسوزی برخورد می‌کرد. زخم‌های متعددی که در جنگ‌ها و غزوات بر وجود نازنین پیامبر ﷺ وارد می‌شد، در تاریخ ثبت شده و انسان شرمنده اوج عطوفت و دلسوزی پیامبر ﷺ برای هدایت دیگران می‌شود.

این پژوهشگر دینی تصریح می‌کند: پیامبر گرامی اسلام ﷺ اسوه نیکویی برای مبلغان و افرادی است که در مسند هدایت جامعه و مردم هستند. آن‌ها باید از سر عطوفت، دلسوزی، تلاش و پشتکار حتی در برابر افرادی که با این دعوت همراهی نکرده و همراه نمی‌شوند، با اخلاق گشاده برخورد و آموزه‌های دینی را تبیین کنند.

• افزایش رزق و روزی با نسخه‌ای از پیامبر اکرم ﷺ

این استاد حوزه علمیه، با تأکید بر ضرورت الگوگیری از پیامبر ﷺ در زندگی روزمره، اظهار کرد: انسان باید در مسیر تلاش و کسب معیشت و روزی گام بردارد. پیامبر ﷺ اهل تلاش بود. در زمان جوانی از چوپانی تا تجارت، در زندگی ایشان ثبت شده است. در روایتی از مرحوم کلینی رحمه‌الله نقل شده: علی‌بن ابی‌حمزه می‌گوید: امام کاظم علیه‌السلام را دیدم که در زمین کشاورزی خود کار می‌کرد و عرق می‌ریخت. عرض کردم: قربانت شوم! پس کارگران کجا هستند؟ حضرت فرمود: رسول‌خدا ﷺ، امیرالمؤمنین علیه‌السلام و پدرانم همه با دست خود کار می‌کردند. کشاورزی شغل پیامبران خدا و جانشینان آنان و مردان شایسته است. بنابراین اینکه گفته می‌شود، کار برای مرد عار نیست، در سیره پیامبر ﷺ و معصومان ما علیهم‌السلام وجود داشته است.

وی یادآور شد: پیامبر ﷺ به ما آموخت در کنار کار و تلاش برای جلب روزی، به خداوند توکل داشته باشیم. در روایتی که در منابع اهل سنت و شیعه آمده، داریم: پیامبر ﷺ برای جلب روزی به خداوند توکل کرده و سبب‌الاسباب را فراموش نمی‌کرد. حرکت از تو و برکت از خدا به این نکته اشاره دارد. در روایتی از پیامبر ﷺ داریم: اگر شما، چنان‌که شاید و باید به خدا توکل کنید، همچنان که پرنده را روزی می‌دهد، شما را نیز روزی خواهد داد.

• رهنمودهای پیامبر ﷺ برای وسعت روزی

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی، به راهکاری از رسول گرامی اسلام ﷺ برای زیاد شدن روزی اشاره کرده و گفت: پیامبر ﷺ فرمود: کسی که روزی او به تأخیر افتاده، زیاد تکبیر بگوید و آنکه هم و غم و مصائبش زیاد است، زیاد استغفار کند. در روایت دیگری در عیون اخبارالرضا علیه‌السلام آمده: کسی که روزی او عقب می‌افتد، از خداوند طلب مغفرت کند. همچنین هر که خداوند متعال به او نعمتی ارزانی دارد، باید خداوند متعال را حمد و سپاس گوید و هر که روزی‌اش به تأخیر افتد، از خداوند آمرزش بخواهد و استغفار کند. استغفار یکی از راه‌های مؤثر برای جلب و کثرت روزی است.

◉ گزارش

معاون پژوهش حوزه‌های علمیه، در ادامه به روایت دیگری از رسول گرامی اسلام ﷺ برای زیاد شدن روزی اشاره و عنوان کرد: رسول گرامی اسلام ﷺ می‌فرماید: «أَکْثِرُوا مِنَ الصَّدَقَهِ تُرْزَقُوا»؛ یعنی زیاد صدقه بدهید تا رزقتان زیاد شود. وقتی به فکر دیگران هستید، خداوند نیز به شما توجه خواهد کرد. در این راستا روایات و راهکارهای دیگری نیز در سیره پیامبر ﷺ ذکر شده است.

رئیس پژوهشکده دانشنامه‌نگاری دینی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، به نکته‌ای مهم در امر رزق و روزی اشاره کرده و می‌گوید: مهم‌ترین نکته در کسب معیشت و کار و تلاش، اهتمام به حلال بودن درآمد است. در روایتی داریم: عبادت ۱۰جزء دارد که ۹جزء آن، کار و کسب حلال است. اگر انسان به دنبال روزی حلال باشد، گویا عبادتی انجام داده و موجب تقرب به خداوند است. در روایت دیگری آمده: پیامبر ﷺ فرمود: خداوند دوست دارد، بنده‌اش را در جست‌وجوی روزیِ حلال، خسته ببیند. از این‌رو امام حسین علیه‌السلام در روز عاشورا به کوفیان فرمود: «فَقَدْ مُلِئَتْ بُطُونُکُمْ مِنَ الْحَرَامِ»؛ شکم‌هایتان پر از حرام است و چون لقمه حرام خورده‌اید، چیزی نمی‌فهمید و هیچ سخن حقی در شما اثر نمی‌کند و به حرف‌های من گوش نمی‌دهید.

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی در پایان، تأکید کرد: باید با مطالعه کتبی که در مورد سیره و سنت پیامبر ﷺ نوشته شده، ازجمله سنن‌النبی رحمه‌الله علامه طباطبایی رحمه‌الله و آثاری که فضلا و مورخان معاصر درباره سیره و سلوک فردی و اجتماعی ایشان نگاشته‌اند، از روش و سبک زندگی پیامبر ﷺ الگو بگیریم و زندگی شبیه‌تر و نزدیک‌تر به آن‌حضرت داشته باشیم.

گزارشی از پنجمین هم‌اندیشی پژوهش و تبلیغ حوزه‌های علمیه

از مشارکت انجمن‌های علمی حوزه در تبلیغ تا پرهیز از موازی‌کاری در پژوهش تبلیغی

در جلسه‌ای با حضور معاون پژوهش حوزه‌های علمیه، دبیر انجمن‌های علمی و جمعی از فرهیختگان و رؤسای انجمن‌های علمی حوزه، راه‌های کنشگری فعال و ابعاد پژوهشی کلان اقدامات حوزه در عرصه تبلیغ بررسی شد.

به گزارش خبرگزاری حوزه، در جلسه‌ای که با حضور حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی معاون پژوهش حوزه‌های علمیه، حجت‌الاسلام والمسلمین برته دبیر انجمن‌های علمی و جمعی از فرهیختگان و رؤسای انجمن‌های علمی حوزه برگزار شد، راه‌های کنشگری فعال و ابعاد پژوهشی کلان اقدامات حوزه در عرصه تبلیغ بررسی شد.

بر اساس این گزارش، در این جلسه، موضوع تبلیغ و نقش نهادها و مراکز مختلف حوزوی نیز، بررسی و پیشنهادات و نظرات اعضای جلسه گردآوری شد که در نهایت و پس از بررسی‌های کارشناسانه و در قالب طرح‌های تحولی پژوهش و تبلیغ تدوین و ارائه خواهد شد.

لازم به ذکر است که این جلسه، پنجمین هم‌اندیشی پژوهش و تبلیغ حوزه‌های علمیه بوده و پیش‌تر نیز، نشست با اعضای انجمن تبلیغ و ارتباطات، نخبگان تبلیغ بین‌الملل و فعالان عرصه رسانه و خبر، از مهم‌ترین آنها بوده است.

• مشارکت انجمن‌های علمی حوزه در تبلیغ

در ابتدای این جلسه حجت‌الاسلام والمسلمین برته دبیر انجمن‌های علمی حوزه، با اشاره به نقش فعال و اثرگذار انجمن‌های علمی در تحقق منویات مقام معظم رهبری در حوزه تبلیغ، بُعد پژوهشی انجمن‌ها را فرصت مناسبی برای لبیک به این منویات دانست و اظهار کرد: انجمن‌های علمی حوزه، می‌توانند در موضوعاتی مانند مسئله‌یابی، طراحی الگو، طراحی فناوری تبلیغ، طراحی سامانه تبلیغ، تبیین ارزش‌های تبلیغی و محتوای تبلیغی تأثیرگذار و مشارکت‌کننده باشند.

وی در ادامه افزود: امیدواریم با مشارکت و نقش‌آفرینی انجمن‌های علمی، بتوانیم به سندی جامع و متقن در حیطه تبلیغ فعال برسیم.

مسئول دبیرخانه انجمن‌های علمی حوزه‌های علمیه، اقدام انسجام‌یافته و غیرسازمانی در عرصه تبلیغ که بتواند، زیست‌بوم تبلیغ مردمی را احیا و روزآمد نماید، مانند قطب علمی تبلیغ و مجمع عالی مبلغان، از موضوعات قابل بررسی و مثمر دانست.

• انجمن‌های علمی در مسائل جدید ورود کند

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی نیز در ادامه این جلسه، ضمن اشاره به جلسات متعددی که با مسئولان و مراکز فعال حوزوی از جمله شورای هماهنگی مراکز حوزوی، انجمن تبلیغ، نخبگان عرصه سیاست‌گذاری فرهنگ و فعالان رسانه داشته، از عزم جدی حوزه‌های علمیه برای تحقق منویات مقام معظم رهبری در حوزه تبلیغ گفت و از انجمن‌های علمی حوزه برای مشارکت و هم‌فکری در این عرصه استمداد طلبید.

وی ظرفیت عظیم انجمن‌های علمی را فرصت مغتنمی در این زمینه برشمرد و افزود: انجمن‌های علمی حوزه می‌توانند در موضوعاتی مانند: طراحی الگوهای تبلیغ تهاجمی در جهت کنشگری فعال، کشف طرق و روش‌های جدید تبلیغی، تولید محتوای تبلیغی و طراحی ایدهای جدید تبلیغی با نگاه پژوهشی تأثیرگذار و مشارکت‌کننده باشند.

معاون پژوهش حوزه‌های علمیه، کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم را نمونه بارزی از یک اثر پژوهشی تبلیغی برشمرد و افزود: انجمن‌های علمی با توجه به رسالت‌های ذاتی خود، باید در حیطه مسائل جدید مانند معضل بانکداری، ورود کرده و برای رسیدن به بانکداری اسلامی، الگوهای کاربردی و راهگشا ارائه نمایند.

• ایجاد وحدت رویه در تبلیغ

رئیس انجمن مدیریت حوزه، تغییر رویکرد و جلوگیری از نگاه جزیره‌ای به مسئله تبلیغ را یکی از الزامات تحول در عرصه تبلیغ برشمرد و افزود: برای رسیدن به تبلیغ اثرگذار و فعال، می‌بایست مراکز حوزوی از نگاه سلیقه‌ای و جزیره‌ای فاصله گرفته و یک انسجام و وحدت رویه در این مسئله ایجاد شود.

حجت‌الاسلام والمسلمین نقی‌پورفر، تقویت بعد معنوی مبلغان را یکی دیگر از راه‌های اثرگذاری تبلیغ برشمرد و با اشاره به اثرگذاری ابعاد شخصیت مبلغ بر مخاطب، خواستار برنامه‌ریزی جهت رشد و تعالی بعد شخصیتی مبلغان شد.

• تبلیغ سنتی در کنار روش‌های نوین

رئیس انجمن اصول فقه، بازگشت به اصول سنتی تبلیغ در عین به‌روزرسانی روش‌های نوین را، مسئله‌ای مهم در حوزه تبلیغ دانست و افزود: در گذشته مسجد پایگاه اصلی تبلیغ دین بوده؛ ولی هم‌اکنون به‌دلایل مختلف، این پایگاه از دست رفته و با برنامه‌ریزی درست، دوباره باید مسجد، محور فعالیت‌های تبلیغی باشد.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی محدود کردن گستره تبلیغ را یکی دیگر از معضلات کنونی دانست و بیان کرد: یکی دیگر از مشکلات کنونی، محدود کردن گستره تبلیغ است. در گذشته تبلیغ دین فراگیر بوده؛ به‌نحوی که در بازار هم، مبلغان حضور فعال داشته‌اند و بازاریان هم بنا به اعتقاداتشان، خود را مرید و همراه حوزویان می‌دانستند و این عرصه‌ها، باید دوباره با ورود حوزویان فعال شود.

• پژوهش در راستای نیازهای جامعه

رئیس انجمن ادیان و مذاهب اسلامی هم، دور بودن پژوهش‌ها از فضای واقعی جامعه را مشکل جدی عرصه تبلیغ دانست و اضافه کرد: متأسفانه بسیاری از پژوهش‌های انجام‌شده در مراکز و نهادهای پژوهشی حوزوی، در راستای نیازهای روز جامعه نیست و این موضوع باید اصلاح شود.

حجت‌الاسلام والمسلمین فرمانیان، در این زمینه اضافه کرد: تشتت در مراکز تصمیم‌گیری و موازی‌کاری به‌علت عدم آگاهی از پژوهش‌های در دست اقدام سایر مراکز، یکی دیگر از مشکلات موجود است که با هماهنگی میان مراکز باید مرتفع شود.

وی تبلیغ نخبگانی را وجه غایب حوزویان در عرصه تبلیغ دانست و خاطرنشان کرد: برای تحول در تبلیغ، باید از ظرفیت نخبگان حوزوی به‌نحو مطلوب استفاده شود؛ به این صورت که هر مبلغ بسته به تخصص و دانشی که دارد، در محیط‌های تبلیغی حضور فعال داشته باشد.

• بازخوردگیری از تبلیغ تغییر کند

رئیس انجمن ارتباطات و تبلیغ نیز، ظرفیت انجمن‌ها برای تحول در عرصه تبلیغ را ظرفیت مناسبی دانست و افزود: انجمن‌های علمی با توجه به پیشینه علمی و بهره‌گیری از نخبگان و صاحب‌نظران حوزوی، می‌توانند در دو حیطه، روش‌های تبلیغی و تولید محتوای تبلیغی فعال و اثرگذار باشند.

دکتر اکبری، رصد و پایش بازخوردهای تبلیغی را از دیگر کارهای مغفول و مهم در این عرصه برشمرد و بیان کرد: با توجه به عرصه‌های جدیدی که فضای مجازی ایجاد شده، سنجه‌ها و بازخوردگیری‌ها از تبلیغ نیز باید تغییر کند؛ از این‌رو در فضای جدید، آن چیزی که رضایت مخاطب از محتوا را می‌سنجد، با مفاهیمی مانند تعداد لایک، تعداد فالوور، تعداد جستجو و دیگر معیارها سنجیده می‌شود.

• انجمن‌های علمی و شناخت

حجت‌الاسلام والمسلمین حبیبی‌تبار رئیس انجمن زن و خانواده هم، مشارکت انجمن‌های علمی در حوزه تبلیغ را حول سه محور: مسئله‌شناسی، پاسخ‌شناسی و مخاطب‌شناسی دانست و افزود: انجمن‌ها در بحث مسئله‌شناسی، باید به شناخت نقاط ضعف و قوت، در بحث پاسخ‌شناسی، به ارائه پاسخ علمی و فنی و در بحث مخاطب‌شناسی، به شناخت جامعه مخاطب بپردازند.

• پرهیز از موازی‌کاری

رئیس انجمن تاریخ‌پژوهان با اشاره به تنوع مراکز پژوهشی در حوزه تبلیغ، خواستار ایجاد وحدت رویه مراکز حوزوی در این زمینه شد و افزود: یکی از مشکلات مراکز پژوهشی در عرصه پژوهش تبلیغی، تشتت و موازی‌کاری است که برای رفع این نقیصه، باید هماهنگی و انسجام میان مراکز ایجاد شود.

حجت‌الاسلام والمسلمین مطهری، نقش انجمن‌های علمی در تبلیغ تحولی را نقشی برجسته دانست و افزود: انجمن‌های علمی می‌توانند، با انجام پژوهش‌هایی مانند: نیازسنجی پژوهشی در عرصه تبلیغ، آسیب‌شناسی مباحث تبلیغی و نیز پژوهش‌های وسیع در حوزه تاریخ و سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام با نگاه تبلیغی، نقش فعال و اثرگذاری داشته باشند.

• تقویت توانایی پژوهشی

رئیس انجمن مطالعات سیاسی هم، گسست میان مخاطبان و مبلغان را از چالش‌های عرصه تبلیغ برشمرد و افزود: بسیاری از مبلغانی که در مساجد حضور دارند، از پیشینه پژوهشی مناسبی برخوردار نیستند و این موضوع، موجب عدم پاسخگویی درست و مطلوب به نیازها و سؤالات مخاطبان و در نتیجه دوری جامعه مخاطب از مبلغان می‌شود و برای این موضوع باید چاره‌اندیشی کرد.

حجت‌الاسلام والمسلمین سیدباقری، عدم استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی داخلی را از دیگر مشکلات این عرصه دانست و بیان کرد: طیفی از مخاطبان داخلی بنا به‌دلایل مختلف، از رسانه‌هایی مانند تلویزیون استفاده نمی‌کنند و این موضوع، تبلیغ برای این بخش را با مشکل مواجه کرده و باید برای این موضوع نیز چاره‌اندیشی شود.